

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНОЇ
ОСОБИ**

студентки 2 курсу 6 групи

спеціальності 081 «Право»,

спеціалізації

«Цивільне право та процес» _____

Плюти Катерини Станіславівни

Науковий керівник

к.ю.н., доц. _____

Нескороджена Лариса Леонідівна

Гарант освітньої програми,

д.ю.н. _____

Примак Володимир Дмитрович

Київ 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	
1.1.Провадження в справі про банкрутство юридичної особи: поняття, підстави та стадії.....	7
1.2.Сторони в справі про банкрутство юридичної особи.....	16
1.3.Зарубіжний досвід щодо порушення та закриття провадження в справі про банкрутство юридичної особи.....	21
РОЗДІЛ 2. ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ОКРЕМИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	
2.1. Провадження в справі про банкрутство фермерських господарств.....	26
2.2.Провадження в справі про банкрутство фінансових установ.....	34
ВИСНОВКИ ТА ПОПОЗИЦІЇ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

Кодекс України - Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018

№ 2597.

ГПК України - Господарський процесуальний кодекс від 18.03.2004 № 1618-IV

Закон України № 973 - Закон України «Про фермерське господарство» від

19.06.2003 № 973-IV.

Мінекономрозвитку - Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського

господарства України.

НКЦПФР - Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

ВСТУП

Актуальність теми. Реалізація конституційно закріплених положень, щодо позиціонування України як демократичної держави, не можлива без формування належних умов для ведення бізнесу, розгортання комерційної та неприбуткової діяльності тощо. В свою чергу це стосується як процесу реєстрації суб'єкта господарювання, так і процедури ліквідації. Якщо у першому випадку тривалий час діє механізм, що передбачає оперативне створення нової юридичної особи, то на тривалість та бюрократизованість ліквідації нарікають не лише вітчизняні, але й іноземні фахівців в галузі права. Частково викоринити цю проблему, а також встановити умови і порядок відновлення платоспроможності, мало б сприяти прийняття нового Кодексу України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597. Він є першим в історії незалежної України кодифікований правовий акт, прийнятий на заміну Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що закріпив інститут банкрутства фізичної особи, а разом з цим, вніс корективи у правовий статус арбітражного керуючого, ініціювання та загальну тривалість процедури банкрутства, реструктуризацію боргів тощо.

Дослідженням даного кола питань займалися такі українські науковці як: О. Глушук [28], Л. Грабован [29], В. Джунь [32], Ю. Кабенюк [36], С. Жуков [34], Т. Коваленко [37], О. Маліневський [42], В. Миронов [43], Ю. Чорна [67], О. Щуревич [68]. У зв'язку із вище окресленими юридичними нововведеннями, виникає обґрунтована потреба в аналізі принципово нових підходів щодо здійснення провадження у справі про банкрутство юридичної особи.

Метою дослідження є визначення особливостей правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з банкрутством юридичної особи. .

Вказана мета може бути досягнена шляхом виконання таких завдань:

- розкрити поняття, підстави та стадії провадження в справі про банкрутство юридичної особи;

- охарактеризувати правовий статус сторін в провадженні в справі про банкрутство юридичної особи;
- проаналізувати особливості провадження в справі про банкрутство фермерських господарств;
- розкрити специфіку здійснення провадження в справі про банкрутство фінансових установ;
- дослідити зарубіжний досвід щодо порушення та закриття провадження в справі про банкрутство юридичної особи.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникають в процесі провадження у справі про банкрутство юридичної особи.

Предметом дослідження є провадження у справі про банкрутство юридичної особи.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні ряду загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, з-поміж яких слід виокремити: системно- функціональний метод (в ході узагальнення та викладу інформації, що стосується розкриття поняття, підстав та стадій провадження в справі про банкрутство юридичної особи); історичний (використовувався при розкритті генези формування правових поглядів на концепт банкрутства юридичних осіб); порівняльний (при дослідженні іноземного досвіду щодо порушення та закриття провадження в справі про банкрутство юридичної особи); формально-логічний (в ході формування загальних висновків).

Наукова новизна дослідження полягає у подальшій розробці доктринальних положень щодо напрямів удосконалення законодавства в частині банкрутства юридичних осіб. Зокрема, елементи наукової новизни містяться у пропозиції щодо визначення підстав для відкриття провадження про банкрутство юридичних осіб: розміру заборгованості, вимог, строку та обов'язку ініціюючого кредитора подавати докази на їх підтвердження; механізму оскарження рішення зборів / комітету кредиторів за умови об'єктивного зловживання правами / незаконного чи некомпетентного рішення як одного із прав боржника, яким він наділяється в процесі провадження;

доповнення ст. 42 Кодексу України нормою, яка надає право вибору кредитору: погашення боржником боргу в першу чергу, або здійснення такої дії по завершенню розгляду справи.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у науковій статті «Провадження у справі про банкрутство фермерських господарств» Частина 1.-К.: Київ.нац.-торг.економ.ун-т.-2020 р..

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання отриманих результатів, передусім, практичної частини роботи на курсах, лекціях, семінарах із курсу господарського права, процесу, комерційного права.

Структура роботи. Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе п'ять підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 54 сторінок, із яких основна частина роботи займає 47 сторінок. Список використаних джерел складається з 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

1.1. Провадження в справі про банкрутство юридичної особи: поняття, підстави та стадії

Особливості функціонування інституту банкрутства юридичних осіб у правових системах різних країн світу визначаються, в першу чергу, їх орієнтованістю на певний суб'єкт: до прикладу, у Великобританії законодавство у цій частині носить прокредиторський характер; у США, Німеччині, Франції – проборжниковий. На практиці, провадження в справах про банкрутство юридичних осіб здійснюються таким чином, щоб кредитор не зазнав тотальних збитків, а боржник – мав змогу відновити свою платоспроможність у найкоротший строк. Об'єктивно, аналіз вітчизняного Кодексу України дає змогу дійти висновку про його орієнтованість на задоволення вимог кредитора на відміну від попереднього Закону України «Про відновлення платоспроможності або визнання банкрутом», що втратив чинність та вважався проборжниковим. Його автори переконані, що в такий спосіб українське право наблизиться до європейських стандартів та забезпечить належний рівень захищеності прав кожної зі сторін.

Дослідження специфіки проваджень у справах про банкрутство юридичних осіб априорі не можливе без окреслення понятійно- категоріального апарату, що закріпився у новому Кодексі України. Не залежно від того, чи мова йде про фізичну чи про юридичну особу – боржника, законодавець концепт «банкрутства» розкриває через призму неспроможності боржника задовольнити вимоги кредиторів інакше (санация / реструктуризація), ніж через застосування ліквідаційної процедури, що підтверджується рішенням господарського суду [2]. Це трактування, з нашої позиції, ближче до традицій англо-американської системи права, а не континентальної, до якої належить Україна.

Різняться в цьому плані думки вчених. «Класик» юриспруденції, вчений А.Н. Трайнін писав, що «банкрутство – делікт своєрідний: він складається з двох елементів, один із яких (неспроможність) – поняття цивільного права, другий (банкрутне діяння) – поняття кримінально-правове» [63, с. 27]. М. Кулагін вважає, що в юридичному значенні банкрутство є лише одним із можливих наслідків, проявів неспроможності. Найбільш оптимальним, з – поміж наведених та опрацьованих, нам видається трактування М. Шинкар: «банкрутство – це визнана судовим рішенням ступінь неспроможності боржника, за якої відновлення його платоспроможності, здатності погасити в повному обсязі грошові вимоги кредиторів, у тому числі щодо здійснення обов'язкових платежів, об'єктивно унеможлиблюється» [50]. Ми цілком солідарні із авторкою в тому контексті, що банкрутство, з її позиції, це окремий етап, який не асимілюється із неплатоспроможністю, а є її логічним наслідком. Іншими словами, мова йде про різні факти – стани провадження, за яких не кожен неплатоспроможний суб'єкт в ході господарського судочинства визнається таким, що збанкрутів. Щоб зрозуміти логіку законодавця – доречно звернути увагу на стадії судових процедур, яких наразі передбачено тільки три (ст. 6 Кодексу України):

- розпорядження майном боржника;
- санація боржника;
- ліквідація банкрута [2].

Відмітимо, що у Законі України «Про відновлення платоспроможності або визнання банкрутом», налічувалось чотири процедури, що могли застосовуватись судом по відношенню до неплатоспроможної юридичної особи - боржника, але наразі процедура мирової угоди (ст. 7) скасована. Для кожної з трьох процедур Кодекс установлює максимальні строки, і ці строки не підлягають продовженню, а провадження у справі про банкрутство тепер не може бути припинене (ч. 17 ст. 39 Кодексу) [2].

Як показує статистика, з моменту набрання чинності Кодексом України та за його правилами, місцевими господарськими судами з 21.10.2019 по 18.05.2020 відкрито 494 проваджень про банкрутство. При цьому, видано 69 відмов у відкритті проваджень [41].

В першу чергу, увагу доцільно приділити підсудності справ, що стосуються банкрутства юридичних осіб, а, разом з цим, і питань щодо задоволення вимог кредиторів. Ст. 7 Кодексу України передбачена виключна концентрація справ у господарських судах, де одним із суб'єктів фігурує юридична особа – боржник. З об'єктивної точки зору, це значно спрощує контроль із боку судових органів влади відносно повного переліку майна боржника. Так чи інакше, акумулювання даних (в межах однієї справи) дає змогу повною мірою оцінити реальний стан речей і, в свою чергу, ідентифікувати виключний перелік майнових активів боржника та спосіб їх належної реалізації.

Безпосередньо сама ініціатива щодо відкриття господарського провадження може виходити як зі сторони боржника, так і з боку кредитора. При цьому варто зауважити: якщо раніше Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» обов'язковою умовою для подання позову до суду на предмет визнання юридичної особи банкрутом являлась наявність безспірних грошових вимог кредитора у розмірі 300 мінімальних заробітних плат, що підтверджувалось або чинним рішенням суду, або ж постановою приватного / державного виконавця, - то наразі така вимога у Кодексі України відсутня. Не знайшла свого відображення у кодифікованому акті і стаття, що регламентувала відносно спрощену процедуру «само- банкрутства».

Із зазначеного виходить, що підставою для порушення справи щодо визнання будь – якої юридичної особи банкрутом може бути наявність навіть незначного боргу (без граничного часу). В цьому випадку потребує деталізації категорія «будь – яка юридичної особи» через призму Кодексу України, адже з його статей виходить, що мова йде про процедуру банкрутства по відношенню

до громадських об'єднань, некомерційних організації (діяльність яких не спрямована на отримання прибутку), державних установ (навіть, до прикладу, Верховна Рада України, Верховний Суд) у тому випадку, якщо заборгованість у сумі однієї гривні і більше не буде погашена на вимогу кредитора у встановлений строк [33]. Разом з цим, п. 4 ст. 2 вказує, що дія Кодексу України не поширюється на казенні підприємства[2]. Процедуру відкриття провадження у справі про банкрутство можна зобразити схематично:

Відкриття провадження у справах про банкрутство

Господарський суд за місцезнаходженням боржника приймає заяву боржника або кредитора (у т.ч. контролюючий орган) до розгляду у разі відсутності підстав для відмови у прийнятті, залишення без руху або для повернення, про що не пізніше 5 днів з дня її надходження постановляє ухвалу

Заявника, боржника та інших осіб зобов'язують надати суду додаткові відомості, необхідні для вирішення питання про відкриття провадження у справі про

Вживаються заходи для забезпечення вимог кредиторів (заборона боржнику приймати рішення про ліквідацію, реорганізацію боржника, а також відчуження основних засобів)

Боржник до підготовчого засідання надає суду та заявнику відзив на заяву про відкриття провадження у справі.

Підготовче засідання суду проводиться не пізніше 14 днів з дня постановлення ухвали про прийняття заяви (за наявності поважних причин – не пізніше 20 днів). За результатами розгляду заяви про відкриття провадження у справі та відзиву боржника господарський суд постановляє ухвалу про відкриття провадження у справі чи відмову у відкритті провадження у справі.

З моменту відкриття провадження у справі:

- пред'явлення кредиторами вимог до боржника та їх задоволення можуть здійснюватися у випадку та порядку, передбачених Кодексом України;
- арешт майна боржника чи інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть застосовуватися виключно господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство;
- корпоративні права засновників (учасників, акціонерів) боржника реалізуються з урахуванням обмежень, встановлених Кодексом України ;
- рішення про реорганізацію або ліквідацію юридичної особи – боржника приймається в порядку, визначеному Кодексом України

П. 6 ст. 39 Кодексу України справедливо регламентована позиція відносно досудового способу врегулювання спору шляхом задоволення вимог кредитора, що одночасно є підставою для відмови у відкритті провадження [2]. Так, якщо до моменту підготовчого засідання у повному обсязі погашена сума боргу, - суд нівелює спробу кредитора визнати боржника як таким, що збанкрутів.

Не можемо оминати увагою фінансовий аспект та кількість основних витрат, які несуть сторони в рамках господарського провадження. Розмір судового збору для аналогічних справ складає 10 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (у 2020 році така сума рівняється 20 270 грн.). До того ж, обов'язковим елементом, що додається до позовної заяви є документ, котрий підтверджує оплату послуг арбітражного керуючого (в перспективі) на три місяці вперед. Сума авансу не може становити менше трьох мінімальних заробітних плат, а отже, станом на 01.01.2020 це складає мінімум 14 172 грн / міс. Оплачені кошти, у відповідності із п. 2 ст. 30 Кодексу України, зберігаються на депозитному рахунку господарського суду, який уповноважений розглядати справу. З цього виходить, що мінімальна сума витрат, які понесе суб'єкт (або спільно сторони) при зверненні із заявою про банкрутство юридичної особи складатиме не менше 60 000 грн.

Цікавою, з точки зору юриспруденції, є позиція законодавця відносно встановлення відповідальності керівника і засновників юридичної особи. В теорії господарського права фігурує думка, що превентивним заходом, спрямованим на запобігання банкрутству юридичної особи слід вважати встановлення солідарної відповідальності керівника перед кредиторами. До переліку обов'язків керівника юридичної особи - боржника відносять необхідність повідомлення всім зацікавленим особам (власнику майна, засновникам (акціонерам, учасникам)) інформацію, що вказує на ознаки банкрутства. У випадку, якщо одноосібно або ж консолідовано керівник не в змозі знайти оптимальне рішення у місячний термін, а задоволення вимог

одного (кількох) кредиторів призведе до того, що інші грошові зобов'язання перед суб'єктами господарювання - кредиторами не будуть погашені в повному обсязі у встановлені терміни, - боржник має самостійно звернутися до господарського суду із заявою, де буде вказана загроза неплатоспроможності. Порушення вказаного положення як раз і є причиною встановлення солідарної відповідальності [20, с. 19]. Даний інструмент можуть використовувати кредитори для подальшого задоволення власних вимог і висувати вказані факти не на користь керівника юридичної особи – боржника у господарському процесі, висуваючи певну частину вимог персонально до нього.

Учасники та засновники акціонерного товариства, інші особи, які уповноважені надавати вказівки, координувати дії боржника на рівні з керівником, згідно чинного законодавства, несуть відповідальність за доведення юридичної особи до банкрутства. Якщо буде встановлено факт відсутності у боржника майна, яким можна відшкодувати завдані кредитору збитки, - встановлюється субсидіарна відповідальність для вищевказаних посадових осіб, котрою в перспективі будуть покриті зобов'язання останнього (ч. 2 ст. 61 Кодексу України) [2].

До речі, з економіко – правової сторони ознаками саме «доведення до банкрутства» слід вважати ряд наступних умов:

- укладення та виконання умов договорів, які є об'єктивно не вигідними для суб'єкта господарювання і ставлять його у скрутне становище;
- здійснення виплат грошових коштів / передачі майна, що не несе в собі обґрунтованої потреби;
- прийняття таких управлінських рішень, котрі негативно віддзеркалюються на статутній, виробничій, торгівельній та інших видах діяльності підприємства, і, разом з цим, мають наслідком значні збитки для підприємства;
- ведення непрозорої бухгалтерії, знищення документів та відомостей, що негативно впливає на загальну ефективність роботи підприємства;

- відсутність оперативного реагування у випадках виявлення проблем у виробничому процесі.

Що стосується субсидіарної відповідальності варто зауважити, що у справах про банкрутство юридичних осіб вона репрезентується в якості самостійного цивільно-правового виду відповідальності, який покладається на засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника при наявності підтвердження вини вказаних осіб у доведенні юридичної особи (боржника у справі про банкрутство) до стану неплатоспроможності. Дана теза формується при аналізі постанови Верховного Суду від 30.10.2019 у справі № 906/904/16 [14].

Із процесуальної точки зору, новелою Кодексу України являється те, що провадження відносно банкрутства юридичної особи не може бути зупиненим. Разом з цим, як відомо, правові спори, де одним із суб'єктів є юридична особа - боржник, підпадають під категорію господарських, а отже, розглядаються згідно правил чинного ГПК України, але враховуючи особливості, передбачені ст. 7 Кодексу України [2]. Аналізуючи вказаний аспект, виникають певні труднощі в розумінні того, як на практиці співвідносяться норми двох кодексів, адже ст. 227 – 228 ГПК України містить виключення і випадки, в яких допускається зупинення розгляду справи [4]. Юристи схильні вважати, що Кодекс України за своєю правовою природою є спеціальним законом, а отже п. 17 ст. 39 Кодексу України матиме пріоритет в порівнянні із ГПК України.

Враховуючи приписи Кодексу України варто відмітити і те, що арешт майна боржника як процесуальна дія застосовується виключно господарським судом після відкриття провадження. Дана норма впроваджена з метою надання суду можливості сформувати ліквідаційну масу належним чином, адже вказані дії зі сторони влади збережуть майнові активи банкрута. Передбачена можливість прощення пені та / або штрафу, що за своє суттю відносяться до неустойки. Це можливо в тому випадку, коли юридична особа – боржник одночасно сплатить всю суму боргу, або аналогічні дії за нього виконають інші зацікавлені особи. При цьому, погашеними вважаються вимоги кредитора

виключно після підтвердження господарським судом, тобто з моменту винесення відповідної ухвали [29]. У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який втратив чинність, такі положення не були передбачені. З нашої позиції, такі нововведення слід розцінювати як позитивні, що стимулюють боржника або інших зацікавлених осіб до оперативного задоволення вимог кредитора. У разі виникнення ситуації, за якої арешт або обмеження відносно розпорядження майном боржника здійснюють прямі перешкоди для діяльності останнього або негативно впливають на відновлення його платоспроможності, Кодексом встановлюється можливість щодо скасування даних санкцій (за заявою розпорядника майна).

Значних коректив зазнали питання, що прямо пов'язані із процесуальними строками. Так, п. 1 ст. 42 Кодексу України визначено трирічний термін як такий, що надається суду для визнання недійсними угод боржника, котрі завдали майнових збитків сторонам [2]. Аналізуючи положення даної статті доходимо до висновку щодо ймовірності виникнення ряду спірних питань пов'язаних із угодами (укладені три роки назад), зобов'язання за якими виконані боржником раніше встановленого терміну.

Як відомо, цивільне законодавство наділяє боржника правом виконання зобов'язання раніше передбаченого у договорі строку та вважається проявом добросовісності останнього. До прикладу можемо привести ситуацію, за якої між підприємством А та Б укладається договір купівлі – продажу на суму 800 000 грн. покупець вирішує сплатити визначені кошти за 5 дні до вказаного дедлайну. На цьому етапі жодних претензій у контрагентів не виникає, їх вимоги задоволені в повному обсязі. Після спливу трьох років по відношенню до підприємства Б, яке у вищевказаній ситуації фігурував як покупець, порушують справу про банкрутство. Зі сторони підприємства А надається заява до суду про визнання угоди недійсною, мотивуючи тим, що завчасне виконання зобов'язань суб'єктом господарювання Б за договором купівлі – продажу завдало їм збитків. Логічним наслідком визнання угоди не дійсною – є

повернення суб'єктів до первісного стану, властивого до початку укладення договору: товар повертається продавцю, а кошти, сплачені за нього – покупцю.

На практиці, це породжує низку наступних складних питань:

- чи не потягне за собою банкрутство підприємства А при виділенні 800 000 грн. із власного обороту (навіть за умови збереження проданого товару підприємством Б в натурі);
- у випадку відсутності / псування товару, купленого у підприємства А суб'єктом Б, які дії має вчинити останній: купити аналогічну продукцію за більшою ціною (адже за три роки вона в будь – якому випадку зростає); де взяти кошти на придбання товару, якщо вони не передбачені річним кошторисом; звідки взяти товар, у випадку його відсутності за тотожними характеристиками / властивостями на вітчизняному / іноземних ринках тощо.;
- визнання угоди недійсною охоплює весь період (в т.ч. момент укладення), тим самим вказуючи на порушення законодавчих приписів. Проте об'єктивно розуміємо, що тоді поведінка суб'єктів була цілком законною та належною.

З нашої позиції, ця норма потребує виключення, адже її закріплення в Кодексі породжує більше питань, а ніж відповідей. Маємо надію, що в найближчий час законодавець виключить її в силу відсутності випадків практичного застосування.

До категорії ще одного нововведення слід віднести вимоги, які висуваються по завершенню 30 днів із моменту оприлюднення інформації про відкриття провадження у справі про банкрутство суб'єкта господарювання. Вони не позиціонуються як погашені, але задовольняються в порядку черговості. Самі ж кредитори хоч і є конкурсними, проте не наділяються правом вирішального голосу в ході проведення зборів / на комітеті, а отже мають право дорадчого голосу. Дана теза, до речі, тісно переплітається із ще одним нововведенням: арбітражний керуючий може бути відсторонений від виконання своїх професійних обов'язків на будь – якій стадії за клопотанням комітету незалежно від того, чи наявні у них обґрунтовані підстави, чи члени

комітету керуються суб'єктивними переконаннями. У зв'язку із зазначеним ставимо під сумнів дотримання принципу незалежності арбітражного керуючого (ст. 13 Кодексу України), так як всі подальші дії будуть здійснюватись із застереженням на реакцію кредиторів.

1.2.Сторони в справі про банкрутство юридичної особи

Сторонами у справі про банкрутство юридичної особи є, згідно ст. 1 Кодексу України, кредитори (конкурсні, поточні, забезпечені) і боржник, які наділені своїми правами та обов'язками, що пропонуємо більш детально розглянути. Перед цим варто звернути увагу на пояснювальну записку до Кодексу України, де зафіксовано, що метою його прийняття є, зокрема, підвищення рівня захищеності кредитора [2]. У зв'язку із зазначеним, варто проаналізувати принцип та специфіку закріплення прав і обов'язків кредиторів у даній категорії справ.

Так, визначені норми щодо підстав відкриття справи (ч. 3 ст. 8 Кодексу України), змісту заяви ініціюючого кредитора та переліку документів, які слід додати до цієї заяви (ч.1, 2 ст. 34 Кодексу України); підстав прийняття, відмови у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 37 Кодексу України); повернення заяви (ч. 1 ст. 38 Кодексу України); відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 39 Кодексу України) [2]. Норми начебто спрямовані на захист прав кредиторів, оскільки виключені всі критерії для підстав відкриття справи (розмір вимог, строк неоплати, безспірність, наявність виконавчого провадження) та, відповідно, доказової бази ініціюючого кредитора, а також спрощено доступ до ініціювання процедури банкрутства.

Проте, більш ґрунтовний аналіз нормативно – правової бази дає змогу виявити ряд суперечностей, які, на нашу думку, потребують подальшого врегулювання. До прикладу, ст. 39 Кодексу України встановлює обов'язок суду перевірити обґрунтованість вимог (докази) заявника, але, разом з цим, ч. 2 ст. 34 Кодексу України не вказує на таку необхідність у випадку, якщо

позивачем виступає ініціюючий кредитор. Цілком влучно відмічає Б.М. Поляков, застерігаючи, що такий механізм може слугувати потужним інструментом для розгортання рейдерських захватів по відношенню до боржника [49, с. 13]. Оперуючи даною нормою та усвідомлюючи всі переваги свого становища, недобросовісні ініціюючі кредитори зможуть активізувати судові справи проти свої конкурентів, нанісши останнім ще більші збитки.

Варто зауважити про розширення прав кредиторів, які подали заяви із пропуском строку (30 днів). Виходить, що для них визначена аналогічна процедура та режим як і для суб'єктів, котрі вчасно заявили про свої вимоги. Вони позбавляються лише права вирішального голосу на зборах кредиторів, що виходить із положення ч. 4, 6 ст. 45 Кодексу України [2]. При цьому всьому, можна стверджувати, що одними нормами Кодексу України частково нівелюються інші його положення, особливо в цьому випадку, адже за загальним правилом поупущення строків має наслідком настання певних обмежень для особи. У вказаній ситуація практично нівелюється ключова мета визначення строку у самому Кодексі України.

Не можемо залишити поза увагою момент розширення компетенції зборів та комітету кредиторів, де останній виступає в ролі представницького органу, що на наш погляд є досить справедливим елементом захисту прав останніх. За ними закріплюється повноваження відносно погодження продажу майна боржника, що повноцінно кореспондується із ч. 1 ст. 75 Кодексу України, де арбітражний керуючий узгоджує із комітетом кредиторів крок аукціону, склад майна та його початкову ціну [2]. Більше того, ч. 7,8 ст. 44 Кодексу України накладає заборону на вжиття значних правочинів зі сторони арбітражного керуючого та продаж істотних активів боржника. Під «значними правочинами» слід розуміти такі їх види, предметом яких є майно (роботи і послуги) вартістю 10 і більше відсотків від загальної суми активів боржника. Це положення поширюється як на декілька дрібних так і на один цілісний правочин, що в сукупності становить вищевказану суму. Тут виникає також амбівалентна ситуація із своїми ризиками: з одного боку, такий розвиток подій сприяє

мінімізації зловживань з боку боржника шляхом укладення угод та виведення активів, які становлять ліквідаційну масу; з іншого – необґрунтована відсутність згоди від зборів кредиторів відносно угод, які дадуть змогу забезпечити діяльність боржника та будуть обґрунтовуватись реальною потребою призведуть до негативних наслідків, які відобразяться в першу чергу на діяльності боржника. Найбільш сумнівним елементом тут виступає неможливість оскарження рішення зборів / комітету кредиторів, тим самим позбавляючи боржника оскаржити незаконне, на його думку, рішення колишніх контрагентів. Аналогічна думка прослідковується і в роботі І.А. Бутирської, яка наголошує на необхідності впровадження механізму оскарження рішень кредиторів [26, с. 120].

Окремий блок питань виникає при аналізі права комітету кредиторів на звернення до господарського суду з метою призначення та/або відсторонення арбітражного керуючого. Абз. 3, 4 ч. 4 ст. 28 Кодексу України визначає 14-денний строк для постановлення ухвали про відсторонення арбітражного керуючого від виконання своїх обов'язків по відношенню до боржника, його майна та самого процесу банкрутства, тим самим унеможливаючи (і загалом не передбачаючи) об'єктивний розгляд причин та доказів, що стали підставою для такого звернення [2]. Це дискредитує принципи господарського судочинства в частині диспозитивності (ст. 14 ГПК України) та верховенства права (ст. 11 ГПК України) [4].

До всього цього, змін зазнав і порядок голосування кредиторів на зборах. Так, зменшено кворум, що є умовою для повторного проведення перших зборів (не менше 2/3 голосів; наступні – не більше половини), що ставить за мету зменшення строку прийняття рішень.

Розширені підстави щодо визнання недійсними угод, які уклалися боржником. Йдеться про ті угоди, які вчиненні після відкриття провадження та ті, які уклалися за три роки до моменту відкриття справи про банкрутство; правочини, які уклалися із заінтересованими особами та договори дарування.

Значно розширились права забезпечених кредиторів, тобто тих, вимоги до боржника у яких забезпечені заставою боржника. Якщо раніше вони обмежувались в судовому провадженні статусом учасника, то наразі виступають в якості сторони справи та наділені правом ініціювання справи про банкрутством, мають дорадчий голос при винесенні рішення зборами (комітетом) кредиторів. При цьому, зниження ціни на майно боржника після першого повторного аукціону відбувається виключно за згоди таких кредиторів (ст.80 Кодексу України), після першого повторного аукціону вони мають право на придбання майна боржника (ст. 81 Кодексу України), мають змогу розрахуватись за майно шляхом взаємозаліку (ст. 85 Кодексу України) [2].

Доцільно звернути увагу на ст. 40 Кодексу України, яка говорить про право господарського суду вжити заходів для забезпечення вимог кредиторів за власною ініціативою, на прохання сторін або учасників справи. При цьому, зі сторони суду має надатися оцінка співмірності заходів, балансу інтересів, адекватності, добросовісності поведінки та об'єктивності враховуючи обставини справи, керуючись принципами господарського судочинства. В постанові Верховного Суду України від 13.02.2020 у справі № 50/790-43/173 більш розлого трактується дана норм, де вказано, що господарський суд вправі заборонити боржнику вчиняти (без згоди арбітражного керуючого) правочини, а також зобов'язати боржника передати цінні папери, майно, інші цінності на зберігання третім особам, вчинити чи утриматися від вчинення певних дій або вжити інших заходів для збереження майна боржника (у тому числі шляхом позбавлення боржника права розпорядження його нерухомим майном або цінними паперами без згоди розпорядника майна або суду, який розглядає справу про банкрутство; накладення арешту на конкретне рухоме майно боржника), про що виноситься ухвала.

В свою чергу, боржник в процедурі банкрутства, згідно Кодексу України, являється фігурою процесуальною, а отже ототожнювати його із боржником у матеріальному праві (з чого і виникають його зобов'язання перед кредиторами) зовсім не доречно. На сам концепт правового статусу боржника, безперечно

вливаються вищевказані складові, включаючи організаційні відносини. Правовий статус боржника не являється однаковим на всіх стадіях процесу в силу того, що він зазнає модифікацій в залежності від того, які процедури застосовуються до нього як сторони в господарському провадженні.

Порушення справи щодо банкрутства та накладення мораторію автоматично унеможлиблює процес погашення вимог боржника перед конкурсними кредиторами. На стадії розпорядження майном він хоч і має, у порівнянні із іншими стадіями, найбільшу кількість прав, проте зазнає «утиску» в праві на укладення правочинів, розпорядження майном на власний розсуд, відомостях щодо фінансового стану тощо. У такий спосіб він не стає неправосуб'єктним, а його правосуб'єктність обмежується, в тому числі, шляхом заміни постійних керівників – тимчасовими [16, с. 22-23].

Ще більше зменшення прав боржника та помітне їх розширення у арбітражного керуючого відбувається в процесі санації. Зокрема, він укладає трудові, цивільно – правові та інші види правочинів, розпоряджається майном боржника у відповідності до плану санації. За інерцією, при введенні ліквідаційної процедури всі функції по управлінню переходять до ліквідатора. Із усього переліку прав, які залишаються у боржника, - це самостійне оскарження ухвал і постанов господарського суду.

Окремо слід зупинитись на нормі ч. 7 ст. 41 Кодексу України, яка, на нашу думку, забезпечує баланс інтересів кредиторів і боржника, держави та суспільства. Це новела, якою надано право задоволення вимог кредиторів на будь-якій стадії боржнику, власнику майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, власнику корпоративних прав боржника, а у випадках, передбачених законодавством, – третій особі протягом провадження у справі про банкрутство з метою погашення вимог кредиторів та закриття провадження. Вони мають право задовольнити всі вимоги конкурсних кредиторів відповідно до реєстру вимог кредиторів, крім неустойки (штрафу, пені), та, відповідно, відбудеться закриття справи. Для одночасного погашення всіх вимог кредиторів арбітражний керуючий зобов'язаний надати особі, яка

виявила намір погасити вимоги кредиторів, реєстр вимог кредиторів. Аналіз норм Кодексу України дозволяє дійти висновків про зменшення впливу та участі органу, уповноваженого управляти державним майном, у справах про банкрутство державних підприємств.

1.3.Зарубіжний досвід щодо порушення та закриття провадження в справі про банкрутство юридичної особи

Успішна система правового регулювання банкрутства, як правило, ґрунтується на трьох базових складових і далеко не обмежується ефективним законодавством. Йдеться про діяльність державного органу з питань банкрутства, арбітражного керуючого та специфіки побудови їх взаємовідносин, що має вагоме значення при регулюванні неплатоспроможності юридичної особи. Дослідження іноземного досвіду в питанні юридичного забезпечення інституту банкрутства здійснюється у відповідності із специфікою розподілу функцій по організації та забезпеченню функціонування самого процесу. Це дозволяє класифікувати правові особливості банкрутства на дві групи:

I. (Китай, Франція, Німеччина, Італія, Японія), де ключовим регулятором відносин, пов'язаних із неплатоспроможністю юридичних осіб, виступає арбітражний керуючий та суд.

II. представники англосаксонської правової сім'ї, де важливою фігурою в процесі банкрутства виступає уповноважений державний орган.

До прикладу, у Великій Британії основним органом виконавчої влади з питань банкрутства виступає служба у справах про неплатоспроможність. Вона підпорядковується Департаменту торгівлі та промисловості Великої Британії, реалізує владні повноваження через офіційні управління (держслужбовців). У Австралії вказану функцію виконує Комісія з корпоративних питань, до повноважень яких відносять аналіз фінансового стану підприємств, котрі фігурують у справах про банкрутство; подання достовірної інформації про

суб'єкта – боржника; підготовка та узагальнення висновків щодо доведення підприємства до банкрутства; дискваліфікація таких керівників у самостійному порядку [44, с. 119].

Цікаво, що у Швеції такий орган об'єднаний у цілісну систему, до складу якої відносять також податкову, виконавчу служби за сумісництвом із Міністерством фінансів та Міністерством юстиції. Такий орган має представництва по всій території держави та здійснює контроль за процесом банкрутства. До переліку ключових завдань відносять ряд наступних:

- консультація суддів з підстав визнання суб'єкта неплатоспроможним або щодо процедурних питань;
- підготовка, консультування, ліцензування, контроль за рівнем та вчасністю оплати арбітражних керуючих;
- здійснення контролю за політикою у сфері банкрутства та забезпечення дотримання законних прав та інтересів кредиторів;
- інформування про суб'єктів, які визнані банкрутами [65].

Із вищевикладеного розуміємо, що не всі країни мають спеціальний державний орган в сфері банкрутства. Так, у Нідерландах зазначені питання розглядаються в окружних адміністративних судах, де, залежно від обставин справи, призначається суддя з питань банкрутства. Окрім типового набору процесуальних дій (допит свідків, накази про дослідження експертних висновків тощо) суддя в праві призначити куратора. Зрозуміло, що конкурсний довірчий керуючий управляє майновою масою лише під контролем судді [45].

У Бельгії роль та участь держави в банкрутстві доволі обмежена, так як законодавець цілеспрямовано формував нормативно-правову базу таким чином, щоб вона ґрунтувалась на судовій гілці влади, а не на виконавчій. Стверджувати про повне усунення держави від участі у банкрутстві – не коректно, адже так як інтереси останньої представлені прокуратурою.

В Італії взагалі держава не втручається в процедуру банкрутства, у зв'язку з чим Законом про банкрутство взагалі не передбачено створення спеціалізованого органу виконавчої влади [36].

Німеччина врегульовує процедуру неплатоспроможності шляхом розгляду відповідних справ у судах (місцеві суди). Вони уповноважені наглядати за діяльністю конкурсних керуючих, формувати перелік юристів, котрі є компетентними у здійсненні процедур банкрутства [59, с. 189 - 193]. В процесі розгляду справи про банкрутство суб'єкта господарювання передбачена можливість реабілітації діяльності боржника або ж примусова ліквідація.

Досвід Німеччини цікавий і в плані кваліфікаційних вимог та відповідальності арбітражних керуючих. На відміну від законодавства Франції та Великобританії, в законодавстві про банкрутство Німеччини не передбачена процедура ліцензування конкурсних керуючих або проходження ними будь-яких конкурсних відборів. Для призначення арбітражних керуючих не існує жодних спеціальних юридичних вимог, а його посада сама по собі не вважається професією. Відповідно до Закону про банкрутство, арбітражний керуючий має відповідати виключно вимогам належної кваліфікації, зокрема мати досвід підприємницької діяльності, і бути незалежним по відношенню до боржника і кредиторам. Як правило, арбітражними керуючими призначаються юристи. При цьому зовсім не обов'язково, щоб вони були фахівцями в області законодавства про банкрутство, однак суди складають списки всіх юристів, яких вони вважають компетентними і правомочними для здійснення процедур банкрутства.

В Китаї, справи про банкрутство підсудні народним судам за місцем знаходження підприємства - боржника (ст. 3 Закону КНР «Про банкрутство підприємств»). Місцем знаходження підприємства-боржника визнається місце розміщення основного офісу цього підприємства. Якщо місце знаходження основного офісу підприємства-боржника неможливо визначити - справа про банкрутство підсудна народному суду за місцем реєстрації підприємства. Ознаками неспроможності є неможливість виконати зобов'язання боржником на суму не менше ніж 5000 юань, яка існує протягом трьох тижнів. Крім ліквідації боржника, чинний Закон КНР «Про банкрутство підприємств» передбачає можливість проведення фінансового оздоровлення підприємства

або укладення мирової угоди. Відповідно до ст.7 цього ж Закону, боржник може звернутися в народний суд з клопотанням про проведення фінансового оздоровлення, укладення мирової угоди або визнання останнього банкрутом [60, с. 76 – 80].

Загалом, аналіз функцій та завдань державних органів по банкрутству у зарубіжних країнах дає змогу підсумувати ряд тотожних повноважень, які покладаються на них законодавцями:

- участь у формуванні відповідної законодавчої бази та виступ перед Урядом із законодавчою ініціативою;
- проведення аналітичної роботи щодо справ про неплатоспроможність;
- організація підготовки, проведення ліцензування, оцінка професійного рівня і підвищення кваліфікації спеціалістів з банкрутства;
- формування організаційних засад здійснення діяльності арбітражними керуючими, шкали оплати праці та порядку розрахунку з ними, прав та обов'язків, меж відповідальності тощо [31].

В свою чергу, світовий досвід щодо підстав порушення провадження про банкрутство сформував наступні підходи:

- 1) cash flow test (припинення поточних виплат) - простий (без суми і строку); кваліфікований сумою; кваліфікований строком; кваліфікований юрисдикційним актом (рішення суду, інший юрисдикційний орган);
- 2) balance sheet test (дефіцит балансу-невідповідність активів поточним пасивам);
- 3) банкрутний акт (фіктивні платежі, виведення активів тощо).

Для прикладу, в Австралії для порушення провадження необхідна наявність наступних елементів: пред'явлення до боржника вимоги у розмірі не менше 2 000 австралійських доларів, невиконання цієї ж вимоги протягом 21 дня з моменту її отримання (cash flow test кваліфікований строком і сумою). У Франції - неспроможність виконання грошових зобов'язань протягом 45 днів та

наявність невідповідності розміру прострочених зобов'язань наявним активам (поєднання cash flow test та balance sheet test).

У Бразилії передбачаються наступні альтернативні підстави: несплата боргу у розмірі 40 мінімальних заробітних плат, або несплата боргу під час примусового виконання рішення суду, або вчинення 6 типів дій, які підтверджують неплатоспроможність (фіктивні платежі, виведення активів тощо) (поєднання cash flow test та банкрутного акту) [44].

У законодавстві Швеції передбачено, що кредитори, які зловживають своїми правами та передчасно подають заяву про порушення провадження про банкрутство, мають відшкодувати боржнику завдані такими діями збитки.

Більшість сучасних держав розгорнули активну компанію по боротьбі із з протиправним банкрутством, віднісши дані питання до компетенції кримінального права. Злочинні дії поділяються на дві основні групи:

- а) які призводять до порушення інтересів кредитора;
- б) злочинне використання боржником методів протиправних банкрутств з метою ухилення від виконання зобов'язань перед кредиторами.

Як правило, відслідкувати чи розмежувати протиправні дії від непрофесіоналізму працівників, що призвело до банкрутства— досить тяжко, особливо в умовах, коли суб'єкт господарювання не до кінця освоїв ринок або рівень монополізації є досить високим.

Ефективна система запобігання незаконному банкрутству включає в себе ряд економіко – правових, організаційних заходів, традицій бізнесу, враховуючи суспільне становище. Зокрема, йдеться про встановлення спеціальної процедури досудового нагляду та державного контролю; гласність та прозорість процедур і прийнятих за їх результатами рішень; застосування процедурних важелів, яких як незворотність покарання, наявність права на апеляцію, регламентовані процедури. Як правило, ступінь відповідальності за незаконне банкрутство є рівноцінною тим збиткам, які несе держава в наслідок вчинених протиправних дій.

РОЗДІЛ 2

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ОКРЕМИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

2.1. Провадження в справі про банкрутство фермерських господарств

У науковій літературі доволі часто Україна позиціонується як аграрна держава, в силу геополітичного розташування і клімату, що в сукупності позитивно впливає на рослинництво та стимулює розвиток тваринництва. Безперечно, в таких умовах багато підприємців формують цілісні фермерські господарства, що являється досить прибутковим бізнесом. Держава зацікавлена у залученні інвестицій, саме тому, законодавець перебуває у постійному пошуку спрощених правових механізмів ведення бізнесу, встановлює різні пільги та виділяє дотації саме для вказаного сегменту. Як показує вітчизняна статистика, в порівнянні із 2018 роком, у 2019 – кількість фермерських господарств збільшилась на 2,1 % та їх кількість становить 46 238 суб'єктів господарювання вказаної форми власності [30]. Зрозуміло, що популяризації такої діяльності на вітчизняному ринку, а разом з цим, підвищення інвестиційної привабливості можливе лише у тому випадку, якщо будуть сформовані всі належні умови для створення, функціонування та припинення діяльності фермерських господарств.

Процедура банкрутства фермерського господарства регламентується не лише Кодексом України, але й спеціальним Законом України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV. Згідно статті 1 Закону України № 973, фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно

до закону [9]. Юридичною особливістю фермерських господарств є і те, що згідно статті 24 Закону України № 973, їхня діяльність функціонує на засадах самоокупності, тобто покриття власних витрат здійснюється за рахунок доходів та різного роду джерел, котрі не забороняються законодавством. До цього всього, такі господарства в праві самостійно обирати спеціалізацію, організовувати виробництво / реалізацію / переробку продукції, напрями діяльності та контрагентів (в т.ч. іноземних), з якими заключають договори (в т.ч. зовнішньоекономічні). До переліку останніх відносять як представників приватного сектору (фізичні та юридичні особи), так і органи публічної влади (державні структури, органи місцевого самоврядування).

Підстави для припинення діяльності фермерського господарства окреслені в статті 35 Закону України № 973: реорганізації, ліквідація, визнання банкрутом або у випадку відсутності членів фермерського господарства (спадкоємців), що мають на меті продовжувати діяльність останнього [9].

У Кодексі України прописано право на подання плану відновлення платоспроможності за допомогою таких інструментаріїв як санація або ж реструктуризація боргу. Іншими словами, реструктуризація боргу являє собою процес розподілу боргу на певні (зазвичай, рівні) частини, які виплачуються боржником у чітко визначені періоди (на практиці – щомісячно) без подальшого нарахування пені та штрафів. Таким чином, кредитор йде на поступки боржнику, що ймовірно дозволить останньому в подальшому продовжувати свою діяльність та, за умови збереження дружніх стосунків із кредиторами, - співпрацювати у звичному режимі. Санація, в свою чергу, позиціонується як цілісний комплекс заходів, що ставить собі на меті економічне оздоровлення підприємства задля уникнення банкрутства та ліквідації фермерського господарства.

Санація, як організаційний процес, пропонує значну кількість варіантів «оздоровлення», до прикладу, часткове перепрофілювання діяльності, відстрочка виплати заборгованості, реалізація певної частини майна, часткове або повне закриття нерентабельної або найменш прибуткової частини

виробництва тощо. Останній механізм, на наш погляд, є досить дієвим та потребує більшої популяризації, особливо серед фермерських господарств, котрі перебувають на межі банкрутства. Більше того, такий ефективний спосіб застосування прописаного плану санації показує і судова практика, наприклад, ухвала Господарського суду Хмельницької області від 30.01.2018 № 4/5025/1437/11. Так, фермерському господарству «Баркософт агро» був призначений керуючий санацією та ухвалою господарського суду Хмельницької області від 16.08.2011 року було введено мораторій на задоволення вимог кредиторів. Разом з тим, банківська установа продовжувала нараховувати штрафні санкції та висунула вимогу про необхідність оплати боргу в рамках провадження про банкрутство. В свою чергу, судом не були задоволені вимоги кредитора у зв'язку із тим, що фермерське господарство проходило процедуру санації [18].

Неспроможність задовольнити вимоги кредиторів в період, що не перевищує шести місяців (в тому числі, йдеться про страхові внески до загальнообов'язкового державного пенсійного та іншого соціального страхування; повернення коштів до Фонду соціального страхування, які не були використані) – ключовий привід для визнання фермерського господарства банкрутом. Правовою підставою для відкриття відповідного судового провадження є заява голови (засновника чи визначена у статуті уповноважена особа), підтверджена письмовою згодою кожного члена суб'єкта господарювання. Логічно, адже саме на голову фермерського господарства покладається представницька функція, згідно якої, останній презентує суб'єкт господарювання та його інтереси перед громадянами, іншими підприємствами, органами публічної влади, різними об'єднаннями тощо.

Заява голови фермерського господарства обов'язково підкріплюється рядом документів, що вказують на:

- розмір потенційного прибутку фермерського господарства по завершенню сільськогосподарських робіт;

- вартість та склад майна, що перебуває у власності суб'єкта господарювання;

- вартість та склад загального майна, що перебуває у користуванні фермерського господарства.

До того ж, голові фермерського господарства надається право представлення перед господарським судом плану стосовно відновлення платоспроможності, але не пізніше ніж за два місяці із моменту відкриття провадження про банкрутство. Як наслідок, суд вправі відкрити процедуру розпорядження майном фермерського господарства шляхом видачі відповідної ухвали за умови, якщо план, наданий головою, (на розсуд суду) дасть змогу погасити вимоги за грошовими зобов'язаннями після одержання прибутку. Зазвичай, строк розпорядження майном визначається із урахуванням часу, яких необхідний для закінчення всіх необхідних сільськогосподарських робіт та терміну для реалізації продукції. При цьому, загальний термін не може перевищувати 15 місяців (згідно п. 6 ст. 95 Кодексу) [2]. В якості прикладу, можна навести ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області у справі № 904/4850/18 про банкрутство Фермерського господарства «ЗОРЯ», де суд ввів процедуру розпорядження майном боржника строком на 115 календарних днів [16].

Початок розпорядження майном супроводжується призначенням господарським судом уповноваженої особи - розпорядника майна. Зрозуміло, що порушення провадження у справі про банкрутство фермерського господарства та призначення розпорядника майна позиціонується як втручання в діяльність суб'єкта господарювання зі сторони держави. Але, з нашої позиції, воно є цілком обґрунтованим, так як держава ставить перед собою більш глобальну мету - захист економічних відносин. Без аналогічних дій складно передбачити всі ті негативні суспільні наслідки, що відобразатимуться в системі «неплатоспроможний боржник – інші суб'єкти господарювання та / або кредитори». У такий спосіб можна спостерігати, як приватні інтереси суб'єктів господарювання трансформуються в суспільні, в зв'язку з чим, контролюючи

функцію на себе переймає суд та розпорядник майна. Таким чином, завдання щодо узгодження інтересів боржника і кредитора за – для задоволення вимог останнього покладається на розпорядника майна. Він, до цього всього, має створити умови, за яких вдасться запобігти зайвим збиткам і уникненню припинення діяльності боржника як самостійної економічної одиниці на ринку.

В даному контексті, на нашу думку, цікаво звернутися до практики іноземних держав в частині ідентифікації суб'єкта, на якого покладається функцію здійснення контролю за процедурою банкрутства фермерських господарств. Так, в Швеції ці зобов'язання на себе бере державний орган, що об'єднує представників податкової служби і судової гілки влади. Державний орган Великобританії з питань банкрутства репрезентований Службою неплатоспроможності, підвідомчій Департаменту торгівлі і промисловості (аналог Мінекономрозвитку України). Саме у вказаній структурі на постійній основі реалізують свій трудовий потенціал понад 2 700 осіб.

З адміністративної точки зору заслуговує на увагу регулювання банкрутства в Канаді. Контролюючий орган, в першу чергу, робить акцент на забезпеченні відновлення платоспроможності боржника і його реабілітації в економічній площині, тим самим даючи змогу підвищити інвестиційну привабливість держави. Поруч з цим, діяльність канадських контролюючих органів сприяє запобіганню шахрайства і сприяє акумуляції тематичної інформації в рамках одного відомства (полегшує збір статистики). Державний орган з питань банкрутства має розгалужену систему із центральним апаратом і територіальними управліннями на рівні муніципалітетів.

Франція зайняла протилежну позицію в порівнянні із вищевказаними країнами, не наділяючи окремий орган виконавчої влади виключним правом контролю за процедурою банкрутства, приєднавши вказане завдання (як одне із ряду інших) для органів прокуратури. Закон, прийнятий 1985 р., скоріше робить акцент на відновленні платоспроможності суб'єкта господарювання, так як законодавець чітко усвідомлює: скорочення кількості роботодавців має наслідком зменшення робочих місць в державі.

Об'єктивно зазначаючи, однією із найдемократичніших та досконалих моделей в системі правового регулювання і нагляду за банкрутством варто вважати ту, що впроваджена в США. Там акцент робиться на реалізації потенціалу боржника, збереження його здатності до повноцінного функціонування як повноправного суб'єкта господарювання; більш обмеженими залишаються права кредиторів. Навіть при відкритті провадження про банкрутство фермерського господарства, йому дозволяється (за постановою суду) продовжувати власну комерційну діяльність, тим самим, виникає можливість вирішити частину фінансових питань, зокрема, відносно погашення заборгованостей. Це чимось нагадує законодавство Бельгії (в частині банкрутства), яке передбачає наявність інституту конкордату як особливого виду санації, згідно якого за боржником залишається право на розпорядженні і управління майном. На федеральному рівні прийнятий спеціальний закон, покликаний врегулювати процедуру банкрутства юридичних осіб, що деталізується в кожному штаті шляхом затвердження галузевих нормативно-правових актів [66, с. 128].

Кодексом України передбачено дві умови, що дозволяють достроково припинити процедуру розпорядження майном фермерського господарства – боржника:

1. невиконання заходів, передбачених планом;
2. встановлення факту наявності інших обставин, що унеможливають відновлення платоспроможності боржника.

Дострокове припинення розпорядження майном має наслідком визнання такого суб'єкта господарювання банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури. Специфіка ліквідації фермерських господарств характеризується особливим переліком того, що за законодавством України відносять до ліквідаційної маси, включаючи нерухоме майно, що являється спільною власністю кожного члена фермерського господарства, робоча худоба, сільськогосподарська техніка, інвентар, меліоративні та інші споруди, господарські будівлі, птиця тощо. Сюди ж включають право фермерського

господарства на оренду земельної ділянки і всі інші юридичні права, які можуть мати грошовий еквівалент.

Зі сторони органів публічної влади докладається максимальна кількість сил для прозорого продажу майна боржника за найвищою ціною, шляхом застосування інформаційно – комунікаційних технологій та розвитку дворівневих систем електронних аукціонів, що фіксуватиме протокол та перебіг торгів, дозволивши оперативно задовольнити вимоги кредиторів. На реалізацію даного проекту у 2017 році ДП «СЕТАМ» при Міністерстві юстиції України презентувало систему OpenMarket, що почала використовувати технологію захисту Blockchain. В свою чергу, дана методика спрямована на збільшення швидкості транзакцій, мінімізацію корупційних проявів, зменшення організаційно – процесуальних витрат, запобіганню викупу боржниками власних активів за безцінь [9].

На офіційному сайті Міністерства юстиції України опублікований перелік авторизованих електронних майданчиків, через котрі можна реалізовувати у законному порядку вищевказане майно. Наразі, окрім ДП «СЕТАМ» йдеться про ТБ «Центральна універсальна товарна біржа», ТОВ «Е-Тендер», ТОВ «Майтендер», ТОВ «Центр з реалізації проблемних активів», ТБ «Українська Міжрегіональна», АТ КБ «ПРИВАТБАНК» тощо. Адміністратором електронної торгової системи, в свою чергу, являється ДП «Прозорро.продажі», який здійснив відбір 44-х уповноважених операторів. Наразі, до основних переваг такого способу проведення торгів слід віднести: можливість максимально оперативно відслідковувати будь-які операції, котрі відбуваються по відношенню до конкретної угоди; залучення нових постачальників до співпраці; економію коштів; зниження ризику корупційної складової. Однак, на практиці прослідковуються певні недоліки, з – поміж яких основним є тривалість процедури (близько 30 днів) та визначення переваги виключно за ціновим критерієм. Так, звісно, у випадку із продажем майна боржника, це, можливо, досить не поганий варіант, проте не варто забувати про наявність на

платформі публічних державних закупівель, при яких критерій якості має бути, на наш погляд, першочерговим.

Доцільно відмітити, що до ліквідаційної маси заборонено включати майно, яке набуто на доходи, котрі не перебувають у спільній власності членів господарства а також те, що належить його членам на праві приватної власності.

Що стосується земельних ділянок, котрі надавались в оренду суб'єкту господарювання для здійснення сільськогосподарської діяльності, то його подальше розпорядження відбувається за умовами, прописаними у Земельному кодексі України. Без перебільшення можна зазначити, що всі фермерські господарства позиціонуються на аграрному ринку як рівноправні учасники. Так, вважаємо за доцільне наголосити, що тривалий час особливо гостро стояло питання щодо підвідомчості справ, які стосуються користування земельними ділянками фермерськими господарствами [38]. Світло на цю «білу пляму» у правовій площині «пролила» постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.09.2019 у справі № 620/371/17 (провадження №14-296цс19) [13]. Зокрема, із нього виходить, що у випадку надання землі (державної чи комунальної власності) для ведення фермерського господарства та встановлення факту реєстрації суб'єкта господарювання у якості фермерського господарства на момент відкриття провадження щодо спору із іншою юридичною чи фізичною особою, органом місцевого самоврядування, органом державної влади на предмет користування цією землею, - справа підлягає розгляду в рамках господарського судочинства.

Так, з дня прийняття постанови господарським судом про визнання фермерського господарства банкрутом – діяльність останнього припиняється. Копія постанови надходить до органу, який здійснив реєстрацію такого суб'єкта господарювання та до органу місцевого самоврядування, де провадилась діяльність фермерським господарством.

2.2. Провадження в справі про банкрутство фінансових установ

Ринкова економіка будь – якої з розвинених держав не може існувати без розвиненого ринку, який акумулює в собі середовище купівлі – продажу фінансових ресурсів та ту кількість інститутів, котрі забезпечують їх обіг [57, с. 147]. Беручи до уваги вагоме місце банківської системи та інших видів фінансових установ в економіці кожної держави та враховуючи те, що банкрутство навіть однієї з них може мати суттєвий вплив на загальний фінансовий стан, логічно було зі сторони законодавця впровадити спеціальну процедуру здійснення діяльності та ліквідації фінансових установ. Вагому ланку в даній системі займають саме банківські структури, які у порівнянні із іншими суб'єктами цивільного обороту котрі не є банками, мають ряд специфічних особливостей.

Як показує світова практика, по відношенню до банківських структур процедуру визнання їх неплатоспроможними можна розглядати через призму двох підходів: адміністративного та судового. До прикладу, у першому випадку визнання банку неплатоспроможним відбувається зі сторони того органу, котрий видавав суб'єкту ліцензію на здійснення банківської діяльності. Можна привести приклад із США, де декларація про неплатоспроможність приймається органом, до функцій якого відноситься ліцензування банківської діяльності [59, с. 201]. В свою чергу, у сусідніх до України (Румунія, Росія, Білорусь) державах процедура банкрутства банку передбачає визнання його неплатоспроможним у судовому порядку.

В рамках вітчизняного законодавства в першу чергу відмітимо, що розгляд справ про визнання банку неплатоспроможним здійснюється шляхом застосування норм Кодексу України рівним рахунком в тій частині, що не суперечить Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5].

Для того, щоб визначити, який із вказаних процедур притаманний для України, доречно звернути увагу на перелік тих процедур, які можуть застосовуватись до суб'єктів господарювання у справах про банкрутство. Так, якщо мова йде про суб'єктів, котрі не належать до банківських установ, - то до них може застосовуватись чотири із визначених судових процедур: розпорядження майном; санація; ліквідація та мирова угода; в свою чергу, до банку застосовується лише одна процедура - ліквідація.

Розгляд питання про ліквідацію банку належить до компетенції Національного банку України. Ст. 88 Закону України «Про банки і банківську діяльність» участь господарського суду у розгляді даного питання має місце лише у випадку, якщо необхідно визначити законність та доцільність прийнятого Національним банком України рішення про ліквідацію банку і правильність застосування самої процедури [5]. Керуючись навіть виключно цими положеннями можна дійти висновку, що в Україні діє адміністративний метод визнання банку неплатоспроможним. Іншими словами, суд виконує контролюючу функцію в частині дотримання учасниками ліквідаційної процедури всіх вимог, визначених Законами та іншими нормативно – правовими актами.

Багато практичних питань виникає по відношенню до висновку Національного банку України, зокрема, щодо переліку відомостей, які він має в собі вміщувати; необхідність його підтвердження іншими документами; доцільність перевірки висновку судом (із тих міркувань, що ліквідація банківської установи несе за собою значну кількість негативних наслідків). Проте, Закон України «Про банки і банківську діяльність» не містить чітких відповідей на ці питання, більше того, із вказаною проблематикою тісно пов'язане й інше питання. Ст. 88 передбачено право кредитора на звернення до суду про визнання банку неплатоспроможним у випадку попереднього подання заяви до Національного банку України, остання може мати місце лише після відкликання банківської ліцензії [5]. Так чи інакше, процедуру відкликання ліцензії здійснює Національний банк України, що несе за собою неминучий по

факту наслідок – ліквідацію банківської установи. Таким чином констатуємо, що питання про ліквідацію банку вирішується задовго до моменту звернення кредитора до суду із заявою про ліквідацію банку, а отже, чи є доцільним закріплення даної норми у випадку, якщо під питанням залишається предмет такого позову [58].

Ще однією специфічною властивістю слід вважати те, що справа про ліквідацію банківської установи може порушуватися лише після відкликання у неї ліцензії. Зрозуміло, що такий порядок передбачений виключно для даного виду суб'єктів господарювання. Як наслідок – це унеможливило санацію боржника. У законодавстві деяких передбачений механізм поновлення діяльності останнього за умови, якщо він розраховувався із конкурсними кредиторами. Після цього судовий розгляд справи, як правило, припиняється і центральний банк приймає рішення про видачу ліцензії банку [67].

Сама процедура відкликання банківської ліцензії також не позбавлена ряду проблемних аспектів. У ст. 20 Закону України «Про банки і банківську діяльність» наведено перелік підстав для її відкликання, однією з яких є порушення банком вказаного Закону або нормативно-правових актів Національного банку України, що спричинило значну втрату активів і настання неплатоспроможності банку. Разом з цим, водночас за правилом ст. 73 цього ж Закону, ліцензію може бути відкликано у разі порушення банком цього Закону чи нормативно-правових актів Національного банку України, що має наслідком значну втрату активів або доходів, і настанні ознак неплатоспроможності [5]. Співставлення вказаних норм дає змогу узагальнити: хоча виокремлені норми і регулюють однакові правовідношення, але за своєю правовою природою вони не є тотожними, так як гіпотеза ч. 2 ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» містить обставину «значна втрата доходів», яка непередбачена ст. 20 Закону України «Про банки і банківську діяльність». З нашої позиції, дана обставина має бути виключена із вказаного переліку, так як не кожен випадок втрати прибутку породжує неплатоспроможність банку. Враховуючи, що діяльність останнього є комерційною, а отже спрямована на

отримання матеріальної вигоди, суб'єкт господарювання, що є банківською установою в праві самостійно визначати потенційне коло контрагентів (клієнтів) із якими він бажає заключати різного роду правочини в межах, не заборонених законодавством.

Так чи інакше, але відкликання ліцензії відноситься до прав Національного банку України, а отже, мова йде про суб'єктивність оцінювання фінансової неплатоспроможності боржника. Безумовно, стрімкий розвиток банківської системи та її вихід на іноземні ринки обумовлює потребу чіткої регламентації підстав, виходячи з яких кредитори можуть обґрунтовувати свої підстави для визнання боржника банкрутом. Досить влучно, на нашу думку, в цьому контексті відмічено у роботах В.В. Джуня, що ці критерії мають передбачати сукупність саме матеріальних ознак неплатоспроможності, що є необхідною для порушення справи про банкрутство [32, с. 90].

Важливим елементом у визначенні банку таким, що є неплатоспроможним варто слід вважати обставину зменшення його капіталу до суми менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу. Розпорядником такої інформації є Національний банк України, який отримує звіти та має доступ до щоденних балансів банку, а отже, досить просто може встановити платіжний стан конкретного банку.

Доречно звернути увагу і на ч. 6 ст. 88 Закону України «Про банки і банківську діяльність» згідно якої ініціювати процедуру ліквідації можливо у випадку, якщо банк не спроможний протягом шести місяців виконати рішення суду та між сторонами не було досягнуто згоди відносно реструктуризації боргу [5]. Видається, що у такий спосіб законодавець ставив на меті доповнити положення про законні вимоги кредиторів. З нашої сторони, правовий зміст вказаної норми не дає можливості відповісти на питання, чи є банк дійсно неплатоспроможним, оскільки неясно, яким чином Національний банк України зможе встановити факт наявності у банку зобов'язань, визначених судовим рішенням і які невиконані або не реструктуризовані протягом шести місяців.

Адміністративний метод регулювання банкрутства, безперечно, не позбавлений ряду недоліків, які потребують подальшого викорінення, але являє собою, з об'єктивної точки зору, досить чітку та логічну систему в рамках ліквідації банківських структур.

Варто звернути увагу на іноземний досвід у вказаному питанні. До прикладу, в США процедура відкликання банківської ліцензії та прийняття відповідної декларації здійснюється адміністративним органом, в свою чергу повернення вкладів фізичним та юридичним особам реалізується зі сторони Федеральної корпорації страхування вкладів.

Зазначимо, що в Україні до моменту створення Фонду гарантування вкладів та формування відповідної нормативної бази (Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001) процедура банкрутства та інші процеси, пов'язані з нею реалізовувались за участі Національного банку України [10]. Проте, банківська криза та необхідність фінансового оздоровлення вказали на об'єктивну потребу у формуванні спеціалізованих установ, які здійснюватимуть контроль за дотриманням вимог законодавства під час банкрутства фінансових установ та гарантуватимуть повернення коштів владникам. Процедура повернення коштів, на жаль, в Україні досить довготривала і ресурснозатратна. Суми, які відшкодовуються, не досить значні та вимірюються в десятках тисяч гривень, в той час як в США повернення вкладів відбувається в межах 3 – 5 днів з моменту закриття банку, а Федеральна корпорація страхування вкладів відшкодовує близько 100 тис. дол [43]. Дана структура має значні повноваження в частині:

- перевірки банків, які виявили бажання застрахувати свої вклади;
- в частині нагляду та контролю за банками, які здійснили процедуру страхування вкладів;
- застосування санкцій до банків, котрі порушують законодавство в частині, що виходить із повноважень Федеральної корпорації страхування вкладів;

• надання фінансово-адміністративної допомоги проблемним банкам [29, с. 40].

Що стосується ролі та взаємовідносин Фонду гарантування вкладів в Україні із банківськими установами, то як відмічається у засобах масової інформації, підвищена увага Фонду зводиться саме до регулярності сплати зборів, які поповнюють казну останнього. Рамки перевірки Фондом зводяться виключно до питань формування своїх ресурсів. Тобто, із вищевказаного виходить, що сутнісна роль Фонду гарантування вкладів наразі зводиться більшою мірою до аналітичної роботи та не розглядається в якості вагомого елементу в регулюванні неспроможності банку.

Процедура ліквідації банку неможлива без призначення уповноваженої особи – ліквідатора, яка в процесі ліквідації за свої правовим статусом прирівнюється до представника Національного банку України. Між ліквідатором та Національним банком України укладається договір, на умовах якого суб'єкту доручається забезпечити процедуру ліквідацію банку, визначаються права і обов'язки сторін. Практикується страхування відповідальності ліквідатора на час виконання ним умов договору, його життя та здоров'я. Оплата послуг ліквідатора здійснюється за рахунок банку – боржника, що фіксується в кошторисі протягом 20 днів з моменту його призначення.

Розділ VII Кодексу України визначає специфіку банкрутства окремих категорій боржників, до яких відносяться й такі фінансові установи як страхові компанії. Ст. 92 Кодексу України передбачає можливість ініціювання вказаної процедури шляхом подачі відповідної заяви до господарського суду як зі сторони самого боржника, так і з боку кредитора чи уповноваженої сторони [2]. По відношенню до страховиків – боржників дозволяється застосовувати процедуру санації, у випадку її безуспішності – наслідком є ліквідація. На будь-якій із стадій законодавець допускає продаж єдиного майнового комплексу боржника. Покупцем такого майна може бути виключно страховик, який

використовуватиме вказане майно для подальшого здійснення страхової діяльності. Більш благосприятливі наслідки для потенційного власника майнового комплексу на стадії санації, адже йому переходять всі права і обов'язки за договорами, які були укладені попереднім страховиком.

До того ж, самі страхувальники мають право витребувати компенсацію за період, який фактично охоплювався страховим договором у співвідношенні із датою, на момент якої фактично були припинені правовідносини із страховиком – боржником [8].

Черговість задоволення вимог кредиторів, у разі ліквідації страхової компанії, визначається ч. 9 ст. 92 Кодексу України, де першочергово задовольняються вимоги за договорами особистого страхування, потім - фізичних та юридичних осіб за іншими видами договорів [2].

Кодексом регламентовано процедуру банкрутства професійних учасників ринку цінних паперів. Особливістю банкрутства такого суб'єкта господарювання слід вважати і те, що учасником такої справи виступає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [11]. При визнанні компанії банкрутом по відношенню до її майна призначається не ліквідатор, а розпорядник майна, котрий має отримати сертифікат на право здійснення професійної діяльності з цінними паперами, котрі видаються НКЦПФР. Кодексом України визначений десятиденний строк, у який розпорядник майна має направити до НКЦПФР та клієнтам повідомлення про відкриття провадження про банкрутство. Таке повідомлення містить в собі реквізити сертифікату, пропонується надати власні пропозиції стосовно тих дій, які варто провести з професійним учасником фондового ринку – боржником.

Майно клієнтів (цінні папери, грошові кошти та ін.) не включаються до ліквідаційної маси. З того моменту, коли по відношенню до боржника – професійного учасника ринку цінних паперів впроваджено одну із процедур (санація / ліквідація / банкрутство) – цінні папери повертаються клієнтам, якщо інше не передбачено угодою. Ті цінні папери, які належать професійному учаснику та допускаються до торгів на фондовій біржі, - мають бути продані на

вказаній платформі. За умови, коли їх продаж на фондовій біржі неможливий, - подальша їх реалізація здійснюється на загальних умовах, передбачених Кодексом України.

Окрім особливостей провадження фінансових установ та фермерських господарств, доречно зацентувати увагу на характерні особливості проваджень справ про банкрутство державних підприємств:

Здійснивши аналіз ст. 96 Кодексу України можемо виділити наступні особливості банкрутства державних підприємств:

- по-перше, боржник зобов'язаний надати господарському суду докази, що підтверджують належність боржника до державних підприємств або підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків;

- по-друге, відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою боржника не є підставою для припинення повноважень органу, уповноваженого управляти майном боржника, щодо управління відповідним об'єктом державної власності;

- по-третє, у разі якщо боржник є державним підприємством або підприємством, у статутному капіталі якого частка державної власності перевищує 50 відсотків, господарський суд залучає до участі у справі про банкрутство представників органу, уповноваженого управляти державним майном, з повідомленням про відкриття провадження у справі про банкрутство такого підприємства;

- по-четверте, державні підприємства та підприємства, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, подають на розгляд кредиторів план санації, погоджений з органом (суб'єктом), уповноваженим управляти державним майном [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 96 Кодексу України, Кабінет Міністрів України вживає заходів для запобігання банкрутству державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує

50 відсотків, визначає оптимальні шляхи відновлення їх платоспроможності та координує дії відповідних органів виконавчої влади.

Органи виконавчої влади приймають рішення щодо:

- доцільності надання державної підтримки неплатоспроможним підприємствам;
- розроблення заходів, спрямованих на забезпечення захисту інтересів держави і вибір оптимальних шляхів реструктуризації та погашення боргових зобов'язань;
- проведення аналізу фінансового стану боржника, його санації та погодження плану санації;
- доцільності виключення відповідних суб'єктів господарювання з переліку підприємств, що є об'єктами права державної власності, які не підлягають приватизації, та застосування до них процедури санації чи ліквідації. Оцінюючи дані положення Кодексу України, а також останні тенденції в Україні, слід звернути увагу, що вони, в переважній своїй мірі, мають декларативний характер та не встановлюють конкретних обов'язків Кабінету Міністрів України або центральних органів виконавчої влади України щодо запобігання банкрутству державних підприємств [2].

Аналіз існуючої в Україні правозастосовчої практики дає нам можливість стверджувати, що Кабінет Міністрів України, як і центральні органи виконавчої влади, своєю політикою та діями не запобігають банкрутству державних підприємств.

В Україні дана проблема є надзвичайно гострою, оскільки, з одного боку, об'єктивно немає державної підтримки державним підприємствам, які є неплатоспроможними, однак з іншого боку, суди і арбітражні керуючі не можуть ліквідувати або відновити платоспроможність (процедура санації) державних підприємств через законодавчі перепони.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Провівши дослідження правового регулювання банкрутства юридичної особи на підставі викладеного матеріалу в випускній кваліфікаційній роботі, можна зробити наступні висновки:

1. Набрання чинності Кодексом України, який прийшов на заміну Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», концептуально змінив підхід до розгляду справ про банкрутство юридичних осіб. Під поняттям «банкрутство» варто розуміти визнаний судовим рішенням ступінь неспроможності боржника, за якої відновлення його платоспроможності, здатності погасити в повному обсязі грошові вимоги кредиторів, у тому числі щодо здійснення обов'язкових платежів, об'єктивно унеможлиблюється. Стадії банкрутства юридичних осіб зменшилися до трьох позицій, зокрема, йдеться про процедуру розпорядження майном боржника, санацію боржника, ліквідацію банкрута.

2. Сторонами у справі про банкрутство є кредитори (конкурсні, поточні, забезпечені) і боржник. Особливу увагу ми звернули на конкурсних кредиторів. Дефініція даного поняття розкрита через призму суб'єкта, який бере безпосередню участь у завершальній стадії – розподілі майна, яка належало боржнику. В свою чергу, поточними кредиторами є ті, вимоги яких виникли після порушення провадження у справі про банкрутство; забезпеченими є ті кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника (майнового поручителя).

Залежно від правового статусу сторони в господарському провадженні визначаються його права та обов'язки. Враховуючи те, що сам по собі Кодекс України є прокредиторським, зрозуміло, що права боржника значно обмежуються, пропорційно до того, про яку із стадій йде мова (в порядку регресу).

3. Виявлено, що для певних видів суб'єктів господарювання за умовами Кодексу України визначений спеціальний порядок здійснення проваджень

щодо їх банкрутства. Окрема увага в даному контексті приділяється фермерським господарствам, підставою для банкрутства яких є неспроможність задовольнити вимоги кредиторів протягом шести місяців. Кодексом фіксується право на ініціювання процедури банкрутства самим фермерським господарством, тобто закріплений механізм так званого «самобанкрутства».

4. Встановлено, що кредитні організації наділяються лише спеціальною (цільовою) правоздатністю, на відміну від більшості комерційних організацій, в межах якої вони здійснюють відповідні банківські операції та угоди.

З юридичної точки зору кредитні організації є інститутом з подвійною правовою природою, так як з одного боку як комерційна організація вона має публічне значення, а з іншого – має правовий характер.

Конфлікт вказаних видів інтересів розв'язується діяльністю Національного банку України, як наглядового органу, який правоможний здійснювати регулювання та банківський нагляд, в тому числі, виконувати функції, що спрямовані на запобігання банкрутству таких кредитних організацій.

Враховуючи вищевикладене, нагляд за діяльністю кредитних організацій повинен бути суворішим, ніж за іншими комерційними організаціями, адже розмір наслідків банкрутства для вкладників та власників рахунків таких організацій є значним.

Згідно з чинним законодавством, банк, який має фінансові труднощі, в результаті яких є порушення мінімального значення нормативу адекватності (достатності) регулятивного капіталу та/або нормативу достатності основного капіталу; оприлюднення недостовірної інформації або звітності, з метою приховування фінансового стану банку, відповідно до ст. 75 Закону України «Про банки та банківську діяльність», визнається Національним банком України проблемним.

Порівнюючи норми законодавства, які діяли до моменту внесення змін, вбачаємо, що більшість критеріїв – норм, які детермінували «проблемність» банку емігрували до переліку норм, котрі є детермінантами

неплатоспроможності. Справа про визнання банку банкрутом може бути порушена лише після відкликання банківської ліцензії, після чого санація банку не допускається. Орган, який ініціював рішення про ліквідацію призначає ліквідатора, який приступає до виконання обов'язків негайно після відкликання ліцензії.

5. Що стосується зарубіжного досвіду, важливо відмітити, що існує цілий ряд конкретних завдань, на які націлене законодавство про банкрутство в країнах з розвиненою економікою. Найважливішою з них є максимальне використання можливостей фінансового оздоровлення підприємств, які за допомогою процедури банкрутства можуть бути відновлені, щоб в подальшому внести свій вклад в економіку країни. Законодавча база країн з розвиненою ринковою економікою забезпечує механізм захисту від несанкціонованих банкрутств шляхом розгляду справ про порушення і зловживання в процесах банкрутства і анулювання неправомірних угод.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань регулювання проваджень у справах про банкрутство юридичних осіб, пропонуємо внести наступні зміни та доповнення до деяких законодавчих актів, а саме:

- ст. 34 Кодексу України доповнити абзацом такого змісту:

«Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство подається кредитором на протязі трьох років з дати набрання рішенням суду про задоволення вимог кредитора законної сили, або постанови державного чи приватного виконавця про відкриття виконавчого провадження з виконання вимог кредитора.».

- ч. 2. ст. 34 Кодексу України доповнити таким пунктом:

«докази того, що сума безспірних вимог кредитора сукупно становить не менше чотирьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, підтверджена рішенням суду про задоволення вимог, що набрало законної сили, або постановою державного чи приватного виконавця про відкриття виконавчого провадження з виконання вимог кредитора.».

- ст. 42 Кодексу України доповнити новим абзацом такого змісту:
«Кредитор має право подати заяву, щодо встановлення порядку погашення боржником боргу: першочергово чи по завершенню розгляду справи. За результатами розгляду заяви, господарський суд виносить ухвалу.»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (Дата звернення 24.08.2020)
2. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (Дата звернення 24.08.2020)
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 75/2003-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 21.09.2020)
4. Господарсько-процесуальний кодекс. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6 (11.02.92). Ст. 56.
5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000 № 2121-III Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності (Додаток до журналу «Вісник Національного банку України»), 2001. № 1. С. 3 — 46
6. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (Дата звернення 24.08.2020)
7. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>. (Дата звернення 14.06.2020)
8. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text> (Дата звернення 14.06.2020)
9. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 № 973-IV URL: <https://docs.dtkk.ua/doc/1088.283.0> (Дата звернення 24.08.2020)
10. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 20.09.2001 № 2740-III // Відомості ВРУ. 2002. № 5. Ст. 30.
11. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (Дата звернення 11.07.2020)

12. Питання функціонування електронної торгової системи з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність): постанова Кабінету Міністрів України від 2.10.2019 № 865 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2019-п> (Дата звернення 21.03.2020)
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.09.2019 у справі № 620/371/17 (провадження №14-296цс19) про визнання недійсним договору оренди земельної ділянки та повернення земельної ділянки у власність держави URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84275097> (Дата звернення 10.03.2020)
14. Постанова Верховного Суду від 30.10.2019 року у справі № 906/904/16 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85617441> (Дата звернення 12.08.2020)
15. Пояснювальна записка до проекту Кодексу України з процедур банкрутства. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH67W00A.html (Дата звернення 08.09.2020).
16. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 15.11.2018 по справі № 904/4850/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77880769> (Дата звернення 08.09.2020).
17. Ухвала Господарського суду Львівської області від 08.07.2020 по справі № 914/2404/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90308790> (Дата звернення 7.08.2020)
18. Ухвала Господарського суду Хмельницької області від 30.01.2018 по справі № 4/5025/1437/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71882061> (Дата звернення 11.09.2020 року)
19. Апаров А.М., Онищенко О.М. Господарське право України. Підручники та навчальні посібники. Том 1: Загальна частина. К: Видавництво «Істина», 2016. 452 с.
20. Беззуб І. Кодекс України з процедур банкрутства: переваги, недоліки та перспективи. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 17 (182). С. 16–24.

21. Безбородова Т.И. Сравнительный анализ моделей идентификации несостоятельности предприятий. *Экономический анализ. Теория и практика*. 2013. №3. С.15-19.
22. Беляневич О.А. Про особливості застосування норм про позовну давність у справах про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 8 – 11.
23. Бірюков О.М. Транскордонні банкрутства: проблеми і шляхи розв'язання: К.: Видавничо - поліграфічний центр Київський університет. 2008. 318 с.
24. Благута Р.І., Долинська М.С., Туркот О.А. Проблематика становлення інституту фермерських господарств. URL: <file:///D:/стаття/12%20%20%20 ферм.господарство.pdf>
25. Борейко О.М. Неспроможність та банкрутство у цивільному праві України (основні положення та правова природа): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес сімейне право міжнародне приватне право». Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О., 2012. 19 с.
26. Бутирська І.А. Правовий статус учасників справи про банкрутство: Монографія. Чернівці: Технодрук, 2017. 184 с.
27. Венедиктова І. В. Сучасний словник цивільно-правоих термінів. Серія «Юридичний радник». Х.: Страйд, 2005. 224 с.
28. Глушук О.М. Організація продажу майна під час провадження у справі про банкрутство неплатоспроможного підприємства: об'єкти обліку. *Вісник Державного університету «Житомирська політехніка»*. 2011. № 2 (56). URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_2_1/11.pdf.
29. Грабован Л.І. Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства: теорія і практика: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 308 с.
30. Грудницька С. М. Питання удосконалення розпорядження майном боржника у процедурі банкрутств. 2015 № 2 С. 17-24.

31. Державна служба статистики України: Особисті селянські господарства за регіонами на 1 січня 2019 року URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/osg/osg_reg/osg_reg_u/osg_reg_0119_u.html
32. Джуль В. В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія. ид. 2 – 2, випр. I доп. К.: Юр. Практика, 2006. 384 с.
33. Джуль В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні. Л.: Ін-т технологій бізнесу і права, 2000. 180 с.
34. Жуков С. Дискусійні новели щодо відкриття та закриття провадження у справі про банкрутство відповідно до кодексу. ЮРЛІГА. 2018. 27 грудня. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/630435>. (Дата звернення 5 червня 2020)
35. Жуков С. Закінчення ліквідаційної процедури банкрутства юридичної особи відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей. За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова.* К.: Алерта, 2019. С. 196-204.
36. Кабенюк Ю.В. Загальна характеристика відносин арбітражного управління у процедурі банкрутства. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 6. С. 87–95
37. Коваленко Т.О. Дефекти правового регулювання банкрутства суб'єктів аграрного підприємництва. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія".* 2015. Т. 15. С. 168-175.
38. Кулагин М. И. Избранные труды / М. И. Кулагин. М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1997. 281 с.
39. Ольшанська О. Відсторонення арбітражного керуючого від участі у справі про банкрутство за новим Кодексом України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових*

статей. За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. С.160-168..

40. Пінк Ф. Професія фахівця з питань банкрутства та законодавство у Великобританії [пер. з англ. О.Г. Тарасенко]. К.: Преса України, 2000. С.117 - 131.

41. Мазур Т. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: до питання розширення кола функцій. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 24–27.

42. Маліневський О. Типільський Д. Нові правила відкриття провадження про банкрутство: ласкаво просимо? *Юридична практика*. № 45 (1141), 5.11.2019 URL: https://equity.law/images/publication/news_name/malinevskiy-i-tilipskiy.pdf

43. Миронов В. В. Специфіка державних органів деяких країн щодо банкрутства// law-property. URL: <http://www.law-property.in.ua/articles/57-mironov-vv-specificity-some-states-governmentbankruptcy.html> (Дата звернення 8.08.2020)

44. Мелех Л.В. Санація боржника як судова процедура у справі про банкрутство . *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»* .2015. № 7. С. 110–114

45. Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства: теорія і практика: монографія / Одеса : Фенікс, 2018. 308 с.

46. Поляков Б.М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підручник. Київ: Ін Юре, 2011. С. 534-559.

47. Поляков Б.М. Правовий статус «запізнілого» кредитора. *Санація та банкрутство*. 2016. № 3–4. С. 230–232

48. Поляков Б. Принцип доміно, або як КзПБ може спровокувати ланцюгове падіння підприємств країни. *Закон і Бізнес* № 30 (1432) 3-9.08.2019. с.13.

49. Правова природа банкрутства (неспроможності) банківських установ: доктринальні підходи. М. Шинкар. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 63-67.
50. Прозоре банкрутство: як будуть проходити електронні аукціони. Prozorro. Продажі. 28.11.2018. URL: <https://prozorro.sale/news/prozorebankrutstvo-yak-budut-prohoditi-elektronni-aukcioni>. (Дата звернення 27.08.2020)
51. Пянтковський В.Л. Особливості регулювання санації державних підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 10. С. 40—44.
52. Радзивілюк В. Визнання недійсними та відмова від правочинів (договорів) боржника у судовій процедурі санації. *Вісник національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 3 (97). С. 44—48.
53. Реалізація майна банкрута через електронні мережі УкрІнформ. 28.05.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2702122-realizaciamajna-bankrutiv-cerez-elektronni-torgi.html>
54. Резнікова В. Відповідальність у господарському процесі за зловживання процесуальними правами та заходи процесуального примусу. *Право України*. 2017. № 9. С. 101
55. Розгляд торгових (господарських) справ в Україні та Німеччині [Текст] / відп. ред. Б. М. Поляков. К.: Логос, 2008. 304 с.
56. Сафонова В.Є. Бобров В. Я. Основи ринкової економіки і підприємництва: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Ч. 2 / В. Є. Сафонова, В. Я. Бобров. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 530с.
57. Степанов О.О. Недійсність правочинів неспроможного боржника. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2013. Вип. 4. С. 97-102.
58. Степанов В.В. Правове регулювання неспроможності в Німеччині, США, Англії, Франції та Росії. *Актуальні проблеми цивільного права: збірник статей*. 1999. Вип. 1. С. 161-228.
59. Стрелкова И.И. Законодательство Китая о банкротстве: основные этапы эволюции. *Юридические исследования*. 2017. № 1. С. 75 - 90. URL:

https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=18718 (Дата звернення 27.08.2020)

60. Струць М. Банкрутство та відповідальність власників агропідприємств власним майном. URL: <http://imgpartners.com.ua/company/publications/vidpovidalnist-vlasnikiv-749-749-749> (Дата звернення: 12 червня 2020).

61. Суріна О.С. Правове регулювання банкрутства в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1010–1013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_245 (дата звернення: 2.10.2020).

62. Трайнин А.Н. Несостоятельность и банкротство. СПб.: Право, 1913. 61 с.

63. Удовиченко О. Кодекс із процедур банкрутства: нові правила. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012205

64. Файзрахманова Л. М. Про вдосконалення законодавства про неспроможність (банкрутство) громадянина. *Актуальні проблеми економіки та права*. 2013. № 2. С. 212 - 220

65. Филатов А. М. Французская модель несостоятельности. *Успехи современного естествознания*. 2012. № 4. С. 127–130.

66. Чорна Ю.В. Поняття та основні ознаки систем банкрутства. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1 (84) URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16515>.

67. Чорна Ю.В. Закон про банкрутство як механізм ефективного правового регулювання, *Європейські прикладні науки*, вип. 3, С. 207 - 211.

68. Щуревиц О. І. Система банківського регулювання та нагляду в умовах відкритої економіки України. Дис. к. е. н. за спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017. 250 с.

69. Ясинська М. Кодекс з процедур банкрутства: важливі аспекти перехідного періоду від судді ВС (Інтерв'ю В. Погребняка). *Юрліга*. 13 травня

2019. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/186148_kodeks-z-protsedur-bankrutstvavazhliv-aspekti-perekhdnogo-perodu-vd-sudd-vs.

70. Bayer L.D., Elias S. The new bankruptcy: Will it work for you? 6 thed. N.Y.: NOLO, 2015. 408 p.